

Varga KatalinPhD, igazgató
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet – Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

A tanári alkalmasság-vizsgálat sajtóvisszhangja

A pedagógusképzésben alkalmazható alkalmassági vizsgálatok témaköre nem túlságosan népszerű a hazai neveléstudományi szakirodalomban: a kilencvenes évek közepén volt napirenden, majd 2008-tól tért vissza ismét. A legfontosabb tanulmánykötet ebben a témában 2011-ben jelent meg, Falus Iván szerkesztésében.¹ Ez a könyv a nemzetközi tendenciákat és standardokat vizsgálja. A 2013-ban bevezetett alkalmasságvizsgálat ötlete 2009 őszén merült fel először; de az érdeklődés 2012 őszén nőtt meg igazán. Jelen tanulmányban² arra keressük a választ, hogy az ötlet felmerülése és első megvalósítása milyen visszhangot váltott ki a sajtóban. A vizsgálat tehát a 2012. szeptember és 2013. július vége között megjelent publikációk elemzésére irányul.

Az elemzett publikációk válogatása két forrásból történt: egyrészt az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet pedagógiai szakirodalmi adatbázisában (PAD) regisztrált szakcikkek, másrészt az interneten elérhető online publikációk. Az első forrás képviselné a szakmai véleményeket, a második pedig a közvéleményt. Az országos és helyi napilapok nyomtatott kiadásainak áttekintésére nem volt lehetőségünk, de mivel ezek mindegyike rendelkezik online kiadással, a lényeges vélemények biztosan megjelentek az online sajtóban is. A felmérés a publikációk mennyiségi és tartalmi jellemzőit vizsgálta bibliometriai módszerek segítségével.

Elsőként azt kell kimondanunk, hogy ebben az időszakban, e témában egyetlen olyan publikáció sem jelent meg, amelyet szakirodalmi igényességgel jellemezhetünk, kizárólag aktuálpolitikai üzeneteket közvetítő, rövid tudósításokkal, véleményekkel találkozunk. Összesen 24 online sajtómegjelenést regisztráltunk, ez a 24 publikáció tükrözi a téma sajtóvisszhangját.

Időbeli megoszlás szempontjából több a 2012 őszi, mint a 2013 nyári megjelenés. Ez azt mutatja, hogy a téma felvetődésekor jóval nagyobb volt az érdeklődés, mint maguk az alkalmassági vizsgálatok idején. A lezajlott vizsgák eredményéről és konkrét tapasztalatairól nem is írnak semmit, csupán a lebonyolítás körüli problémákról, elsősorban az ELTE-n visszahívásra kötelezett felvételizőkről szólnak cikkek.

A téma megjelenése a médiában

A pedagógusjelöltek alkalmassági vizsgájáról először 2009-ben kezd írogatni a sajtó, aminek nincs tömeges visszhangja, mindössze három publikáció, ezek is csak tudósítanak az ötletről.

„A Magyarországi Szülők Országos Egyesülete, a Fővárosi Szülők Egyesülete és a Gyermekekért Egyesület kezdeményezésük indokaként az alkoholizáló, pedofil, drogfogyasztó tanárokról szóló sajtóhíreket nevezték meg. Céljuk, hogy a feltételek szigorítása egyúttal a pedagógus-életpálya presztízsének megteremtéséhez is hozzájáruljon.”⁷³

„Egyre több sajtóhír szól arról, hogy alkoholizáló, drogfogyasztó, pedofil, tanítványaival szerelmi viszonyt létesítő, gyermeket verő (hajhúzó), molesztáló, magánéletében sztriptíz táncos» pedagógus veszélyezteti a gyermekeket az óvodákban, iskolákban, kollégiumokban – olvasható a Magyarországi Szülők Országos Egyesülete és a Fővárosi Szülők Egyesülete a Gyermekekért Egyesület hétfőn közzölt állásfoglalásában, amely szerint pályaaalkalmassági engedélyhez kellene kötni a pedagógusi hivatás gyakorlását – így szűrnék ki a gyermekeket veszélyeztető magatartást.”⁷⁴

„Az egyesület szerint a pedagógus-életpálya presztízsének megteremtéséhez a pályára lépés feltételeinek szigorítására van szükség. Bevezetnék a tanárok egészségügyi, pszichológiai állapotának vizsgálatát, a depressziós tünetek, a stressz, a kiegészítés felismerésére. A tanárok szakmai, módszertani ismereteit is feltérképeznék – a vizsgákon rosszul teljesítőket szerintük el kellene távolítani a pályáról. Javaslatukat az Oktatási és Kulturális Minisztérium elé terjesztik.”⁷⁵

„Sértőnek találjuk a kezdeményezést – reagált Galló Istvánné, a Pedagógusok Szakszervezetének elnöke, kiemelve: a munkaalkalmassági-vizsgálat évente kötelező a közoktatási intézmények dolgozói számára, és pályaaalkalmasságira, pszichológiai vizsgálatra is elküldhetik a pedagógust, ha úgy látják, oka van. Szerinte nem az iskola, nem a tanárok okolhatók a tanulók agresszív iskolai viselkedése miatt, a gyerekek a feszültségeket elsősorban otthonról hozzák.”⁷⁶

A Magyarországi Szülők Országos Egyesülete szakképzési honlapján nagyon határozott elképzeléseket fogalmazott meg:

„Be kell vezetni a pedagógus kompetenciamérést, amelynek célja a pedagógusok szakmai felkészültségének vizsgálata. A kompetenciamérésben szint alatt teljesítőknél be kell vezetni az utólagos szakmai alkalmassági vizsgát, amelynek célja a pedagógusok szakmai, új módszertani ismeretek megtanulása. Vizsgán rosszul teljesítőktől meg kell vonni a pályaaalkalmassági engedélyt, és el kell őket távolítani a pályáról.”⁷⁷

2012. szeptember elején a Tanulasmódszertan.hu így ír a pedagógusok lelki egészségével kapcsolatban:

„A szakmai elhivatottsággal is komoly gondok vannak. A felsőoktatásban csak szaktárgyakat és némi módszertant oktatnak, ám a tanárnak készülők pályaaalkalmasságával nem foglalkoznak érdemben. A hazai tanárok elégedetlenségének okai a jóval kedvezőbb fizetések mellett Nyugat-Európában is ismertek: a kihívásokra nem kellőképpen felkészített pedagógusok mindenütt hamar kiégnek. Aki nem tud helyrerázódni, átlagosan 3–5 év elteltével búcsút int a katedrának.”⁷⁸

A kritika folytatódik, kitér a pedagógusképzés és az állásinterjúk hiányosságaira is az alkalmasság tekintetében:

„Több kezdő tanár kollegát kérdeztem meg, hogyan zajlott az állásinterjúja. A megkérdezettek 80%-a állította: »Nem kérdeztek tőle szakmai kérdést, csak annyit, hogy meséljen magáról..., mit csinált, hova járt, mikor végzett...«⁹»

Az alkalmassági vizsga bevezetésének szükségességét a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete kezdte el szorgalmazni, 2012 szeptemberében:

„Mindenképpen vizsgálni kell a tanári szakokra jelentkezők szakmai rátermettségét, alkalmasságát a pedagógusképzés felvételi vizsgáin – hívta fel a figyelmet a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének (PDSZ) elnöke pénteken, Budapesten sajtótájékoztatóján. Mendrey László kérdésre válaszolva elmondta: mindezt úgy képzeli el, hogy a hallgatójelölteket »bedobnák 10–15 diák közé«,„ természetesen felügyelettel, szakmai támogatás mellett, így megállapítható lenne, hogy mennyire tudnak szót érteni a gyerekekkel. Hangsúlyozta: emellett továbbra is mérni kell a felvételizők adott tanári szakra vonatkozó tudását.”¹⁰

A legtöbben csak átveszik az MTI hírét, nem fűznek hozzá véleményt, de azért akadnak kételkedők is:

„A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete azt javasolja, hogy a tanárképzésre felvételizőket 10-15 fős diákcsoportok előtt teszteljék, hogy egyáltalán szót tudnak-e érteni a gyerekekkel. Szerintük, ha megfelelő emberek kerülnek a pályára, a tanárok presztízse is emelkedik majd. Egy 18-19 éves ember azonban még nem kiforrott, és nincs is olyan teszt módszer, amellyel megállapítható lenne a pályalkalmasság. Sok tanárjelölt viszont akkor döbben rá, hogy nem tudja kezelni a gyerekeket, amikor elkezd a gyakorlótanítást. És az még a jobbik eset, ha ilyenkor inkább pályát vált.”¹¹ „[...] Nagy kérdés persze, hogy egy ilyen gyakorlati teszttel mennyire tudnának válogatni a felsőoktatási intézmények a jelentkezők közül. Miután a tanári pálya presztízse két évtizede folyamatosan értékelődik le, és az alacsony fizetések miatt nem jelent vonzó perspektívát, nem lehet azt mondani, hogy a legjobb képességű fiatalok rohamozzák ezeket a szakokat. Mendrey László szerint a szűrő a pálya népszerűségétől függetlenül is indokolt lenne. Önmagában attól, hogy megemelik a fizetéseket, a rossz tanár nem fog jobban tanítani. Ha viszont olyan emberek kerülnek a pályára, akik értenek a gyerekekhez és szeretik a szakmájukat, a pálya társadalmi megbecsültsége is jobb lesz, és ezt magasabb fizetéssel lehet elismerni.”¹²

Vannak persze markánsabb vélemények is:

„A gondolat első ránézésre nem is olyan rossz, hiszen egyrészt ki ne találkozott volna már olyan tanárral, akire egy cserepes virágot nem nagyon mernék rábízni, nemhogy egy osztálynyi gyereket, mert egyszerűen képtelen velük kommunikálni. Az is igaz, hogy a tanárképzés ezer sebből vérzik, sokan 1–2 hét gyakorlótanítás után kezdenek dolgozni a mély vízben, így élesben kell begyakorolniuk az eddig csak elméletben megismert pedagógiai módszereket. Ez persze több évig is eltart, és e közben néhány évfolyamnyi gyerek a fiatal kollégával együtt fizeti a tanulópénzt. Sokan azért utálnak meg egy tantárgyat egy életre, mert teljesen dilettáns tanerő próbálkozott velük. Változtatni tehát muszáj, az elméleti és szakmai képzés mellett sürgősen szükség lenne a gyakorlati pszichológiai és pedagógiai képzés megerősítésére és korszerűsítésére. De vajon megfelel-e ennek az igénynek az,

hogy 18–19 éves embereket, akik maguk is még félig gyerekek, belökünk egy tanulócsoporthoz, és teszteljük, hogyan bánnak nulláról ismeretlenekkel? Nem árulok zsákmacskát, szerintem ez hülyeség. Az egyetemen és tanárként is találkoztam olyan tanárokkal, akik rendkívül gyorsan le tudtak bratyizni az osztályokkal, egy héten belül spanok voltak mindenkivel, csak tanítani nem tudtak, mert arra viszont tényleg alkalmatlanok voltak. És akadtak olyanok is, akiket a szünetekben nem vett körül rajongók hada, de fantasztikus órákat tartottak, mert értettek hozzá, hogyan kell egy gyerekhez beszélni és átadni nekik valamilyen tudást. Sokféle tanárszemélyiség létezik, ebből csak az egyik a karizmatikus dumagép, aki öt perc alatt meghódítja a gyerekszíveket, a tanár sikere azonban nem csak ezen múlik. Egyébként is úgy tapasztaltam, hogy az idősebb tanárgenerációban sokkal többen vannak azok, akikre két fej káposztát nem bízna az ember. Ez egyrészt a kiegészítésnek tudható be, másrészt pedig régebben tán még ennyire sem figyeltek oda a megfelelő pszichológiai képzésre. [...] A tanárképzésnek viszont pont az lenne a lényege, hogy a 4–5 év alatt hozzászoktassa a gyerekekhez, a szereplési helyzetbe és az ebből adódó problémákhoz a hallgatókat. Akkor pedig mi értelme már az elején kiszűrni azokat, akiknek ez nem annyira megy? A feladat épp ennek a megtanulása lenne. Azt persze el tudom képzelni, hogy a képzés közben lennének szűrők, mert az sem túl jó, ha valaki az utolsó évben jön rá, hogy mégsem ez a neki való pálya. Tehát kérem a további reformterveket, lehetőleg olyanokat, amik öt percnél több gondolkodási és kidolgozási idő ráfordításával készültek.”¹³

A felsőoktatási intézmények a saját szempontjukból közelítik meg a témát:

„A tanárjelöltek képességeit szondázó eljárás bevezetésével kapcsolatban Lengvárszky Attila, a Pécsi Tudományegyetem oktatási igazgatója foglalta össze az universitas szakmai álláspontját: »Az alkalmassági vizsga követelményeit úgy kell kidolgozni, hogy azok valamennyi felsőoktatási intézményben egységesek legyenek, így azok eredménye (megfelelt/nem felelt meg) többes jelentkezés esetén ’örökíthető’ legyen, azaz csak egyszer kelljen azt letenni. [...] Jelenleg élénk szakmai vita folyik a felsőoktatási intézményeken belül, ide érte az intézmények pedagógiai és pszichológiai szakembereit is, hogy milyen módszerrel lehet mérni a 18 évesek pályaalkalmasságát – árnyalta a képet a szakember. [...] Az új típusú, osztatlan képzésre jelentkezőknek tehát részt kell venniük alkalmassági vizsgán. Figyelni kell azonban arra, hogy ha olyan alkalmassági vizsgáról beszélünk, amely felkészülést igényel, csak a 2014-es felvételi eljárásban lesz bevezethető, ehhez azonban még 2012-ben közzé kell tenni a követelményeket. Amennyiben a vizsga nem igényel felkészülést, tehát pusztán készségeket, rátermettséget, esetleg fizikai adottságokat mér, akkor a 2013-as felvételi eljárásban is bevezethető – hangsúlyozta Lengvárszky Attila.«”¹⁴

A hivatalos álláspontot Kaposi József fogalmazta meg a Magyar Rádió *180 perc* című műsorában:

„A pályaalkalmassági vizsga elsősorban arra irányul majd, hogy a jelentkező alkalmasnak tünik-e személyiségében a pedagógusi pályára. A megállapítás módszerére a Magyar Rektori Konferencia pedagógusképzési bizottsága dolgozott ki egy javaslatot, ezt az oktatáskutató intézet (Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, az olvasószerkesztő) most vizsgálja, és igyekszik véglegesíteni. A szakértők azon dolgoznak, hogy ez a szóbeli megmérés olyan pedagógiai szituációkhoz kapcsolódjon, amelyekből kiderülhet, hogy a jelentkezőnek van-e pedagógiai érzéke, tud-e értelmezni

egy valós vagy valósnak tűnő pedagógiai helyzetet. Ez a rendszer egyébként már működik a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, és a tapasztalatok szerint jól jelezte előre, hogy a jelentkező megfelel-e a pedagógussá válás követelményeinek.⁷¹⁵

2012. november 23–24-én *Az irodalomtanítás megújulásának záloga: a tanárképzés* című konferencián Debrecenben is szó esett a pedagógusok alkalmassági vizsgálatáról:

„Szükség van-e a hallgatói felkészültség mérésére az egyetemi oktatásba való bekerülést megelőzően? Többen érveltek ennek szükségessége mellett, köztük Cserjés Katalin. Sőt, szerinte az egyetemi képzés végén, az ún. kimeneti pozícióban is kellene ellenőrizni a tanárjelöltek képességeit, akik így ismét áttekintenek az elsajátított szakmai anyagot, mielőtt dolgozni kezdenének. Kucserka Zsófia ugyanakkor aggályait fogalmazta meg a bemeneti alkalmassági vizsgát illetően, mert szerinte ez sok olyan hallgatót kirekeszthet, aki például rossz szociális körülmények között él, vagy valamilyen beszédhibája van. Czimer Györgyi alkalmassági vizsga helyett azt tartotta a legfontosabbnak, hogy a tanárképzésbe bekerült hallgatók elméleti és gyakorlati felkészítése ne statikus, hanem kompetenciaalapú és eszköztudásra épülő legyen.⁷¹⁶

„Emellett természetesen merültek fel olyan kérdéskörök, amelyekre gyökeresen eltérő válaszok születtek, gyökeresen eltérő felfogásokat villantva föl. Ilyen volt például az egyetemi alkalmassági vizsga visszaállításának ötlete, mellyel a tanári képzésbe való felvétel színvonalának növelését kívánják elérni és az irodalomtanításhoz elengedhetetlen tárgyi tudással nem rendelkezőket kiszűrni, hiszen ahogyan azt Cserjés Katalin kiemelte, ezek alapvetően szükségesek az értelmezői hozzáállás elsajátításához, ami egy jó irodalmár – legyen szó kutatóról vagy tanárról – ismérve. Kucserka Zsófia (Pécsi Tudományegyetem) azonban polemizált a felhozott érvekkel, és a szűrés lehetetlenségéről beszélt. Hiszen mi a helyzet azokkal, akik beszédhibásak? Ők alkalmatlanok tanárnak? És a hátrányos helyzetből érkezők nem is lehetnek tanárok? Vítás pontnak bizonyult a közvélemény tudós-tanár oppozícióba állítása is, hiszen Kucserka Zsófia szerint a köztudatban éles ellentét alakult ki a szemüveges és »poros«, passzív tudással rendelkező tudós prototípusa és a gyerekekkel foglalkozó, bohóckodó, kevésbé nagy tudású tanár között. Szerinte nincs ekkora szakadék a két foglalkozás közt, sőt közös vonásaikként a bátorságot, a kreativitást és a »csak azért is« hozzáállást emelte ki, amelyet a moderátor, Fazakas Gergely Tamás (Debreceni Egyetem) is említett, mondván: a jelenlévők gyakorlatilag önkéntes társadalmi munkát végeznek, és elfogadják, hogy »jutalmuk, hogy tehették«. Czimer Györgyi szerint azonban elsősorban nem azokkal a kutatókkal van gond, akik kutatók és tanárok is, hanem azokkal a gyengébb képességű hallgatókkal, akik azért érkeznek magyar szakra, mert máshová nem vennék fel őket, és sajnos ők vannak többségben. Ugy érzi, számukra kellene olyan tudást adniuk, amely sikeres tanításra és nem csak a régi, középiskolai füzetükből való diktálásra ösztönöznék őket. Mind ő, mind pedig Knausz Imre a kompetencia bevezetése mellett érveltek, amit például kooperatív csoportmunkák, drámacsoportok alakításával oldanának meg, mindenképp a gyakorlatias képzést tartva szem előtt.⁷¹⁷

Az alkalmassági vizsga módszereinek visszhangja

A 2013-as év elejére már eldőlt, hogyan is fog kinézni ténylegesen az alkalmassági vizsgát. Ez is kiváltott némi sajtóvisszhangot:

„A 2013-as felvételin már pályaalalmassági vizsgát is kell tenniük azoknak a diákoknak, akik osztatlan tanárképzési szakra jelentkeznek – például előre meg kell írni egy motivációs levelet, amelyet a jelentkezési lappal együtt kell elküldeni. Ennek tartalmaznia kell az egyéni életútra és a karrierre vonatkozó terveket, illetve azt, hogy a jelentkező miért akar tanár lenni. A vizsga három részből áll: egy pedagógiai témájú szöveg alapján egy konkrét nevelési helyzet értelmezése, egy szabadon választott pedagógiai jellegű olvasmányról szóló beszámoló – ennek hossza 15-20 perc –, végül pedig beszélgetés a motivációs levél alapján.”¹⁸

„Idén már lehet jelentkezni osztatlan tanárképzésre is, amit egy igen fura felvételi eljárás színesít, mert egy háromfős bizottság dönti el, ki alkalmas pedagógusnak. Ha valaki elbukik az alkalmassági vizsgán, az búcsút mondhat a tanári pályának, a leírás szerint már akár 18 évesen pedagógiai helyzetet kell tudni értelmezni. [...] A felvi.hu-n azt írják, hogy a pályaalalmassági vizsgát célja a szóbeli alkalmassági vizsgán, a jelölttel való személyes találkozás során, a tanárképzésre jelentkező pályaképéről, személyes motivációiról, habitusáról, kommunikációs készségéről, pedagógiai elképzeléseiről való tájékozódás. A pályaalalmassági vizsgát, az alkalmassági vizsga elemei:

1. Pedagógiai témájú szöveg alapján egy konkrét nevelési helyzet értelmezése, véleményezése.
2. A jelölt által szabadon választott pedagógiai jellegű olvasmányról szóló beszámoló értékelése.
3. A jelentkező által előzetesen megküldött motivációs levél alapján beszélgetés a felvételiző pályaelképzeléseiről, karrierterveiről, egyéniéletút-fejlesztési terveiről, arról, hogy miért kíván tanár lenni.

Az alkalmassági vizsgára külön közzétett szakirodalomból készülni nem kell, az alkalmassági vizsga második elemeként meghatározott beszámoló időtartama jelentkezőnként 15–20 perc, amely beszélgetésen az értékelő háromfős bizottságot a felsőoktatási intézmény tanárképzésben részt vevő (ahol tanárképző központ működik, ott a központ által delegált) pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani és gyakorlóiskolai szakemberek alkotják. A bizottsági tagok egymástól függetlenül értékelik a jelölt felkészültségét. [...] A felvételi eljárás kritikussai szerint az első pont alapvetően blödség, mert egy frissen érettségizett fiatal, előzetes tanulmányok nélkül hogyan tudna egy pedagógiai témájú szöveg alapján egy konkrét nevelési helyzetet értelmezni, véleményezni? A 3. pontban foglalt karriertervet vajon komolyan gondolták a rendelet alkotói, miután a pedagógus-életpályamodell bevezetését már egyszer elhalasztották?”¹⁹

„A Hoffmann Rózsa államtitkárhoz köthető gondolat azonban még további egyeztetésre szorul – mondja Komlói László, a PTE rektorhelyettese, egyben az intézmény Pedagógusképzési Koordinációs Központjának vezetője: – Ujra kétszakos lesz a tanárképzés, ez mindenképpen pozitív fejlemény. Az intézménynek természetesen azt meg kell tudnia állapítani, hogy a jelentkezők alkalmasak-e a pályára, így mind pedagógiailag, mind szakmailag indokolt az eljárás bevezetése. Ezen a területen tudjuk megfogni a fiatalágot. Ezek a felvételi eljárások és megmért-

tetések hozzátartoznak a tanári szakmához – mondta a rektorhelyettes. Az már más kérdés, hogy egyelőre nincs konszenzus a felsőoktatási intézmények között az egységes pályalkalmassági eljárás bevezetéséről, noha annak kidolgozásán már ügködnek a szakemberek. – Van olyan egyetem, amely csupán írásbeli vizsgát szeretne, de van olyan is, amelyik csak elbeszélgetést, hiszen a felvételizőknek nincs elég idejük arra, hogy felkészüljenek egy bonyolultabb, többlépcsős felvételi-re. Erre csak a következő években kerülhet majd sor – fogalmazott a professzor. Az mindenesetre kérdéses, hogy egy frissen érettségizett fiatal esetében mennyire mérhető, hogy alkalmas-e a pedagógusi pályára – ennek tisztázására (is) lenne hivatott a pályalkalmassági vizsga. – Nem mélységében akarjuk mérni a fiatalok e pálya iránti elkötelezettségét és képességeit, hanem azt szeretnénk tudni, hogy megvan-e bennük az elszántság és az általános képesség, hogy ebben az irányban tanuljanak tovább. Ebben a tekintetben egy 18 évestől igenis meg lehet kérdezni, hogy mi motiválja, és mik a céljai azzal, hogy pedagógus legyen.”²⁰

A megvalósítás visszhangja

A felvételi vizsgák során lezajlott alkalmassági vizsgálatok konkrét tapasztalatairól nagyon kevés publikáció jelent meg. A legerőteljesebben az ELTE felvételi eljárása körüli bonyodalmak hatottak a sajtóra:

„Az ELTE tanárképzésére jelentkező 700 diáknak az írásbeli után most félórás szóbeli pályalkalmassági vizsgálaton is részt kell vennie. Az egyetem januárban szakmailag és jogilag is vállalhatatlannak tartotta, hogy egy szóbeli meghallgatáson előzetesen minősítsék a jelentkezők alkalmasságát, ezért mindenkitől csak egy motivációs levelet kértek. Hoffmann Rózsa azonban május végén levélben szólította fel az egyetemet, hogy erről szóbeli meghallgatást kell tartani. A tárca szerint sajnálatos és méltatlan, hogy az ELTE saját hibáját a minisztériumra hárítja. [...] A január végén megjelent felvételi tájékoztató egyértelműen fogalmaz: »A pályalkalmassági vizsgálat célja: a szóbeli alkalmassági vizsgán, a jelölttel való személyes találkozás során, a tanárképzésre jelentkező pályaképéről, személyes motivációról, habitusáról, kommunikációs készségéről, pedagógiai elképzeléseiről való tájékozódás. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara azonban február 7-én egy olyan tájékoztatót adott ki, amely szerint ennek »mind a szakmai vállalhatósága, mind a jogi megalapozottsága kérdéses«. Az ELTE ugyanis a felvételi kormányrendeletből azt olvasta ki, hogy a pályalkalmassági vizsgálat követelményeit az egyetemnek kell meghatározni. Mivel ezt az egyetem akkor még nem készítette el, álláspontjuk szerint a felvi.hu-n megjelent leírás »az ELTE osztatlan tanárszakjai alkalmassági vizsgája tekintetében nem tekinthető érvényesnek«. A kar február 20-án tette közzé saját követelményeit az alkalmassági vizsgálatról. Eszerint a jelentkezőktől csak tetszőleges terjedelmű, legfeljebb másfél óra alatt megírt személyes beszámolót kértek. Ebben a tanári pálya választásának egyéni motivumairól, a tanári mesterséggel kapcsolatos tapasztalataikról, elképzeléseikről kellett írniuk. [...] A tanári pályalkalmasságról szakmai vita folyik. Az ELTE ebben a kérdésben igazodott a Magyar Rektori Konferencia korábbi állásfoglalásához, amely szerint az alkalmasság mérése problematikus, azt előzetesen tesztelni nem lehet – mondta az Indexnek Fábri Görgy, az ELTE rektorhelyettese. Ezért döntött az egyetem az írásbeli mellett, ami szervezési okokból is jobbnak tűnt, hiszen a képzésükre örvendetesen sokan jelentkeztek. Fábri György hangsúlyozta: az ELTE törvénytisztelő magatartást tanúsít, és az államtitkár felszólításának megfelelően a következő hetekben megszervezi az elbeszélgetéseket a jelentkezőkkel. Fábri sze-

rint ezután is igyekeznek mindenben a jelentkezők érdekét szem előtt tartani, és nem szeretnék, ha ez a továbbtanulási időszakban főlegesen terhelné a diákokat. Az ő felfogásukban ezért a pályaalakmassági vizsgálat lényege inkább az lesz, hogy a jelentkezők találkozhatnak és beszélgethetnek a hazai pedagógusképzés legkiválóbb szakembereivel. Az írásbeliken mindenki megfelelt minősítést kapott, és a rektorhelyettes szerint az elbeszélgetés sem riasztja majd vissza a diákokat.”²¹

Ez a probléma azután valódi vitát is tudott generálni a sajtóban:

„A pályára való alkalmasság szinte minden pályánál fontos. De különösen jelentős lehet ott, ahol a hibát nem lehet azzal korrigálni, hogy új fadarabot fog be valaki a satuba. Ott, ahol a munka alanyai és tárgyai egyaránt emberek, különösen fontos lehet a képességek és készségek megfelelő halmaza. Vitatni tehát aligha lehet azt, hogy pedagógussá válás belépő oldalán, a tanárképzésben is fontos lenne a pályára való alkalmasság vizsgálata. A lehetőségeken, illetve a módszereken van, lehet olykor vita. Ilyesmi állhat annak a hátterében is, hogy a minisztérium követelésének eleget téve több mint félezer diákot hív vissza az ELTE egy beszélgetésre. Ahogy az Index beszámol róla, az egyetem szakmailag tartotta vállalhatatlannak a szóbelizetést a tanárképzésben. Mármost az alkalmasság vizsgálatára. S ezért mindössze egy motivációs levél összekalapálását várta el a leendő tanároktól. Hát ha sikerül megfogalmazniuk, hogy miért akarnak egy társadalmi presztízsét tekintve nem éppen sikerszakmának tekinthető pályára tévedni. Eltekintve attól, hogy Hoffmann Rózsát egyébként mennyire tartom alkalmasnak az oktatáspolitikai részvételre, abban mégis igazat lehet adni neki, hogy egy írásbeli vizsga alapján aligha mérhető fel a jelölt alkalmassága egy olyan pályára, ahol később az egész személyiség számít. Szinte közhelyszerűen, szerepet osztva a tanár személyiségjegyeinek általában és egyenként egyaránt. Mely közhelyszerű megállapítás egyébként a tanári teljesítmény mérését, pontosabban annak strigulázós, objektívnek hitt megállapítását szintén kétségessé teszi. Egyébként éppen a komplexitásra hivatkozott az ELTE akkor, amikor gyakorlatilag ignorálta az alkalmassági vizsgálatot. Mondván, hogy csak a komoly orvosi, pszichológiai tesztekkel, vizsgálatokkal, a jelölt személyiségi jogainak megtiprásával tudná megállapítani a tanári pályára való alkalmasságát a jelentkezőnek. Ez, szerintem, fenntartva az egyetem nagytiszteletű professzorainak kijáró köteles tiszteletet: ostobaság. Teljesen nyilvánvaló ugyanis, hogy nem kell ahhoz súlyos mentális zavar, hogy valaki alkalmatlan legyen tanárnak. Esetleg csak komoly személyiségi tréning után legyen alkalmas arra, hogy a következő nemzedékek életét piszkálja. Az utóbbival elismerve a fejlődés, a fejlesztés lehetőségeit. Ellentétben azzal, hogy az ELTE véleménye szerint a komoly alkalmassági vizsgálat kizárná a fejlődés elismerését. Az is tudható, hogy léteznek olyan tesztek, ha már ragaszkodnak az írásbeliséghez, amivel jó néhány problémás eset kiszűrhető. Nem vitatva sem a tesztek esetleges pontatlanságát. S persze nem vitatva azt sem, hogy ezekkel bíbelődni kell a kiértékeléskor. [...] Azonban akkor, amikor az előzetes szóbeli vizsgáztatással kapcsolatban hangoztatják a fenntartásaikat, akkor talán értékelhetnék az ELTE sajtó követelményeit is. Az alkalmasságot vizsgáló írásbeli szempontjai között ugyanis szerepel egy olyan kitétel is, hogy a jelölt »személyes beszámoló írási tanári pályára választásának egyéni motívumairól, a tanári mesterséggel kapcsolatos tapasztalatairól, elképzeléseiről«. Márpedig egy frissen jelentkezőnek vajon milyen tapasztalatai lehetnek a tanári mesterségről? Legfeljebb egyes tanáraitól lehet véleménye, tapasztalata, hiszen a mesterség megtanulása miatt megy a képzésre. Tapasztalata tehát majd az egyetem elvégzése után lesz.”²²

„Úgy tűnik, hogy hiába szeretné Hoffmann Rózsa a tengernyi tanárszakra jelentkező felvételizőt megrostálni, az ELTE ebben nem mutatkozik partnernek. Ez látszik például a szóbeli alkalmassági kiírásából is. Pedagógiai témájú szöveg alapján egy konkrét nevelési helyzet értelmezése, véleményezése. Olyan bonyolult helyzeteket kell elemezni, mint például:

- A gimnazistáknak az a véleménye, hogy a szomszédos szakközépiskola diákjai „bunkók”. Mi lehet az oka, és mit tenne tanárként?
- Középiskola III. osztály – az osztályteremben, szünet alatt az egyik tanuló táskájából eltűnik egy bizonyos összeg. A tanár sejti, hogy ki lehet az osztályból. Mit lehet tenni?
- Egy tanuló nyelvrán egy szabállyal kapcsolatos kérdést vet fel. A tanár nem tudja biztosan a szabály alóli kivételeket. Hogyan reagáljon a tanár, és megmondja-e, hogy nem tudja a választ?
- Az Ön tárgyából a legtehetségesebb diákja nem akar a kerületi versenyen indulni, mert úgy érzi, nincs esélye. Mit tenne?

A szóbeli következő része még ennél is durvább. A jelölt által szabadon választott pedagógiai jellegű olvasmányról szóló beszámoló értékelése. Ez egyrészt lehet BÁRMILYEN saját olvasmány, vagy a következő húzós listából valami:

- Golding, William: A Legyek Ura
- Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem
- Kormos István: Vackor-történetek (vers)
- Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk
- Móra Ferenc: Kineskereső kisködmön
- Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig
-

Mondjuk a vizsga legszívatósbab része csak ezután következik. A jelentkező által előzetesen megküldött motivációs levél alapján beszélgetés a felvételizővel arról, hogy miért kíván tanár lenni.”²³

A vitába a *Népszava* újságírója is beszállt:

„A sok értelmetlen változtatás között egyetlen olyan elemét fedeztem fel a felsőoktatással kapcsolatos új intézkedéseknek, amelyet »első olvasatban« okos ötletnek találtam: az Emberi Erőforrások Minisztériumának köznevelési államtitkársága elrendelte, hogy az idei felvételikén már a pedagóguspályára jelentkező fiatalok elhivatottságát, beállítottságát személyes meghallgatáson, szóbeli pályaalakmassági vizsgával mérjék fel. Az ELTE ezt úgy értelmezte, eleget tesz a követelménynek egy motivációs dolgozat megírásával is. Tévedtek. A minisztérium felülbírált: 700 jelentkezőt most utólagos, félórás szóbelire kell visszahívni. [...] Két évtizeddel ezelőtt is mind többen sürgették, hogy már a felvételi vizsgákon valamiféle alkalmassági vizsgán kellene kiszűrni a nem katedrára termett jelentkezőket. Ahogyan a színészeket három rosta után veszik fel, alighanem valami hasonló vizsgára gondoltak a pedagógusok esetében is. Csakhogy a pályaalakmasságot kutató szakemberek váltig állítják: a tanárok esetében csakis az alkalmatlanságot lehetne kiszűrni. Pszichológiai tesztekkel, orvosi, diagnosztikai módszerekkel deríthető ki, hogy nem szenved-e a jelentkező súlyos mentális betegségben. Ilyen vizsgálatokat azonban a felvételin a személyiségi jogok védelme miatt aggályos volna alkalmazni. Az a 700 »pótfelvezetelő« diák szívhat, mert a minisztérium apparátusa nem

volt képes egyértelműen megfogalmazni a követelményeit, s a pedagógusjelöltek alkalmassága alighanem félórányi szóbeli beszélgetés után is mérhetetlen marad. A minisztériumi bürokraták alkalmatlansága bezzeg mérhető.”²⁴

Természetesen a blogokon is megjelenik a téma. Ma már ezt a forrást sem lehet figyelmen kívül hagyni:

„Nyilván nem könnyű kiszűrni az alkalmatlanokat, mivel annyi esze mindenkinek van, hogy kedvesen és mosolyogva előadja, hogy kizárólag a gyerekek iránti mérhetetlen szeretet által vezérelve lép a tanári pályára, még akkor is, ha amúgy utálja a gyerekeket. De lemondani még a lehetőségről is, hogy kiszűrjük az ilyeneket vagy legalább a feltűnően alkalmatlanokat »úgysem lehet« jelszóval, azért elég nagy luxus. Mert az, hogy írásban elintézték volna a pályalkalmasságát, igenis azt sugallja, hogy meg sem próbálják kiszűrni azokat, akik nem valók a pályára. Személyesen, ha a szavaival nem is, a gesztusaival, mimikájával elárulhatja magát az ember, írásban viszont ez ugye kizárt. Egyébként abban igaza van a rektorhelyettesnek, hogy gyakorlatilag semmit nem érnek az ilyen vizsgálatok, azonban nem biztos, hogy azért, mert nem lehet előre kiszűrni az alkalmatlanokat. Lehet, hogy a használt módszerrel van a gond. Valami mindenesetre biztosan problémás, mert tényleg jó néhány alkalmatlan tanár szaladgál az iskolákban. Nyilván a gyerekek sem angyalok, de érdekes módon még a legelvetemültebb osztály is találkozik egy-két olyan pedagógussal, aki el tudja érni, hogy figyeljenek rá. Akkor a másik vajon miért nem?”²⁵

A sajtómegjelenésekből levonható következtetések

Az összegyűjtött vélemények alapján – még ha nem is tekinthetjük jelentősnek a sajtó-visszhangot – levonhatók következtetések, értékelhetjük a közvélemény viszonyulását a témához:

Egyértelműen megállapítható, mindenki lényegesnek tartja, hogy csak alkalmas emberek kerüljenek a pedagóguspályára. A pedagógus-szakszervezet által kezdeményezett alkalmassági vizsgálatok első formáját úgy képelték el, hogy élő szituációban, gyerekek előtt kelljen bizonyítani a jelöltnek a pályára való alkalmasságát. A sajtóvisszhangok ezzel szemben erős kételyeket fogalmaznak meg, mondván, 18 éves korban még nem lehet a jelentkezőket ilyen helyzetbe hozni, ezzel elvágjuk őket a fejlődés lehetőségétől.

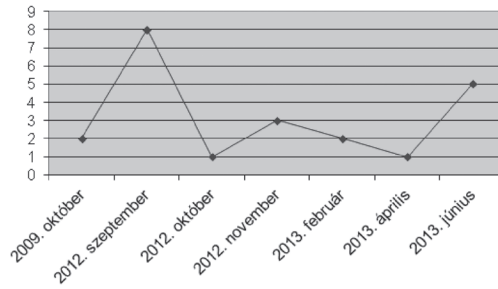
A sajtó által képviselt közvélemény elfogadja és jónak tartja, hogy a pedagóguspályára jelentkezőknek alkalmassági vizsgán is részt kelljen venniük. A többség egyetért azzal, hogy e vizsgának személyes, szóbeli beszélgetés formájában kell megtörténnie.

Vita és ellenvélemények a körül vannak, hogy az alkalmasságot mikor és milyen módszerekkel mérijék. A civil szféra és a pedagógiai szakemberek egy része is egyetért abban, hogy 18 éves korban korai ez a vizsgálat, mert nincs olyan mérőeszköz, amivel megbízható eredményt lehet elérni. Egyes vélemények szerint a képzés folyamán, illetve a kimenetkor kellene mérni az alkalmasságot, meghagyva azt a lehetőséget, hogy a képzés során változzon a jelölt személyisége.

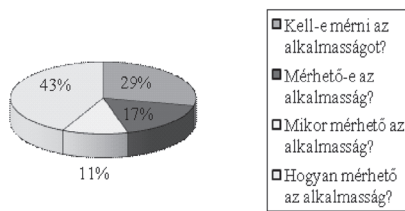
Erőteljes bírálatokkal illeti a sajtó az alkalmassági vizsga módszereit is. Az az általános vélemény, hogy nem várható el egy 18 éves fiattól, hogy tudjon pedagógiai szituációkat elemezni, sem az, hogy kiforrott elképzeléssel rendelkezzen saját szakmai karrierje felől.

A felsőoktatási intézmények ragaszkodnak autonómiájukhoz, maguk szeretnék meghatározni a felvételi eljárás menetét. Úgy vélik továbbá, hogy a hatékony alkalmassági vizsgához több előkészítésre van szükség, ez most még nem vezethető be.

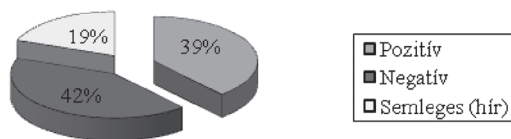
1. ábra
A sajtó megjelenések időbeli megoszlása

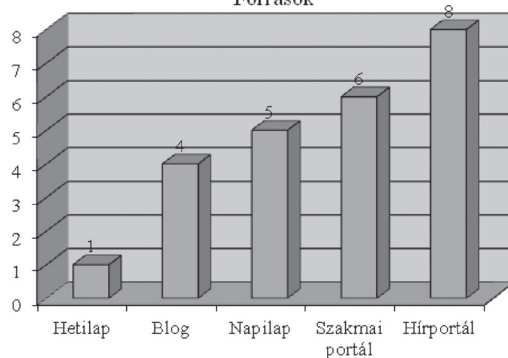

2. ábra
A sajtó megjelenések tematikus megoszlása

3. ábra
A vélemények megoszlása

4. ábra
Források

Számszerűsíthető következtetések

Jegyzetek

¹ Falus Iván (2011, szerk.): *Tanári pályaalakosság, kompetenciák, sztenderdek: Nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.

² A tanulmány megírásában a PKM munkatársai közreműködtek. Munkájukat ezúton is köszönöm.

³ *Alkalmassági engedélyhez kötnék a tanári pályát.* (2009. 10. 28.) <http://www.hrportal.hu/c/alkalmassagi-engedelyhez-kotnek-a-tanari-palyat-20091028.html>; *Alkalmassági engedélyhez kötnék a pedagógusi pályát a szülők.* (é. n.) <http://sulihalo.hu/szulo-nagyszulo/szulo-foruma/4761-alkalmassagi-engedelyhez-kotnek-a-pedagogusi-palyat-a-szulo>

⁴ R. Tóth Gábor (2009. 10. 29.): *Alkalmassági vizsga pedagógusoknak?* http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/alkalmassagi_vizsga_pedagogusoknak/2122504/

⁵ Ugyanott.

⁶ Ugyanott.

⁷ *Lányával szemben szeméremértő bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható tanár tovább taníthat az iskolában? Pedagógushivatás vagy pedagógus szakma?* (é. n.) <http://www.mszo.hu/index.php?oldal=archivum.php&id=58>

⁸ *A magyar pedagógusok lelki egészségéről.* (2012. 09. 07.) <http://www.tanulasmodszertan.hu/blog/2012-09-07-a-magyar-pedagogusok-lelki-egeszegerol/>

⁹ *Egy kezdő tanár helyzete, avagy a pedagógusok átlagéletkora Magyarországon.* (2012. 09. 11.) <http://www.felsofokon.hu/egy-kezdo-tanar-helyzete-avagy-a-pedagogusok-atlageletkora-magyarorszagon/2012/09/11/egy-kezdo-tanar>

¹⁰ *Alkalmassági vizsgát akar a tanároknak a PDSZ.* (2012. 09. 14.) http://hvg.hu/karrier/20120914_Alkalmassagi_vizsgat_akar_a_tanaroknak_a

¹¹ *Diákok előtt tesztelnék a leendő tanárokat.* (2012. 09. 14.) http://index.hu/belfold/2012/09/14/tucatnyi_diak_elott_tesztelnek_a_leendo_tanarokat/

¹² *Vizsgálnák a tanárnak jelentkezők alkalmasságát.* (2012. 09. 14.) <http://www.origo.hu/itt-hon/20120914-vizsgalnak-a-tanarnak-jelentkezo-alkalmassagat.html>

¹³ *Jól megválogatnák, kiből lehet tanár.* (2012. 09. 17.) http://www.profession.hu/cikk_rovid_hirek/20120917/jol-megvalogatnak-kibol-lehet-tanar/1437; Joób Sándor (2012. 09. 26.): *Ki lehet szűrni az alkalmatlan tanárt?* http://index.hu/belfold/2012/09/26/tanarok_alkalmassaga/;

Taigetoszra a jövő tanáraival! (2012. 09. 27.) <http://nostenyek.com/2012/09/27/taigetoszra-a-jovo-tanaraival/>

¹⁴ *Alkalmassági vizsgát kell tenniük a felvételi előtt a jövőben a pedagógusjelölteknek.* (2012. 10. 29.) <http://www.kaposvariujsag.hu/kaposvar/hir/egyetem/alkalmassagi-vizsgat-kell-tenniuk-a-felveteli-elott-a-jovoben-a-pedagogusjelolteknek.52054>

¹⁵ *Interneten lehet hozzászólni a felvételit szabályozó jogszabály-tervezethez.* (2012. 11. 28.) http://www.hirado.hu/Hirek/2012/11/28/09/Interneten_lehet_hozzaszolni_a_felvetelit_szabalyozo_jogszabaly_tervezethez.aspx

¹⁶ *„Mi az oka, hogy az irodalomtanítás modernizációja lábra nem tud kapni?”* (2012. 11. 28.) <http://www.irodalmijelen.hu/05242013-1557/>

mi-az-oka-hogy-az-irodalomtanitas-modernizacio-ja-labra-nem-tud-kapni#sthash.sCWtHHwc.dpuf

¹⁷ Farkas Evelin (2012. 11. 29.): *Közösen az irodalomtanítás megújításáért*. IROM I. (Irodalomtanítás Innovációjának Országos Műhelye). <http://kulter.hu/2012/11/kozosen-az-irodalomtanitas-meguujitasaert/>

¹⁸ *Újabb változás: 2013-tól kötelező az alkalmassági vizsga az egyetemek tanári képzésein*. (2013. február 5.) <http://huppa.hu/ujabb-valtozas-2013-tol-kotelezo-az-alkalmassagi-vizsga-az-egyetemek-tanari-kepzesein/>

¹⁹ *Háromfős bizottság dönti el, ki mehet egyetemre*. 2013. február 23. <http://www.pecsistop.hu/campus/haromfos-bizottsag-donti-el-ki-mehet-egyetemre/1125091/>

²⁰ *A PTE-n még morfondíroznak, de újból pályalkalmassági vizsgát vezetnének be a tanárképzésben*. (2013. 04. 09.); <http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/egyetem/a-pte-n-meg-morfondiroznak-de-ujbol-palyalkalmassagi-vizsgat-vezetnenek-be-a-tanarkepzesben>

²¹ Joób Sándor (2013. 06. 10.): *700 diákot hív vissza szöbelizni az ELTE*. http://index.hu/belfold/2013/06/10/700_diakot_hiv_vissza_szobelizni_az_elte/

²² [Andrew_s] (2013. 06. 11.): *Tanáralkalmatlansági alkalmasság-vizsgálat*. <http://gepnarancs.hu/2013/06/tanaralkalmatlansagi-alkalmassag-vizsgalat/>

²³ [erdelyip] (2013. 06. 11.): *Vackorral lázad az ELTE Hoffmann ellen*. <http://444.hu/2013/06/11/hoffmann-csukloztatna-felvetelizoket-az-elte-vackorrol-kerdezi-oket/>

²⁴ *Mérhetetlen alkalmasság*. (2013. 06. 12.) http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=653269&referer_id=toplist

²⁵ *Fölösleges pályalkalmassági*. (2013. 06. 17.) http://szamarpad.blog.hu/2013/06/17/folosleges_palyalkalmassagi

A tanulmány az OFI által készített Tanári alkalmassági vizsgálat című kutatás keretében készült.

Kutatásvezető: Kállai Gabriella, közreműködő kutatók: Derényi András, Ercsei Kálmán, Fehérvári Anikó, Györgyi Zoltán, Imre Anna, Kocsis Mihály, Kurucz Orsolya, Nikitscher Péter, Pálvölgyi Krisztián, Sági Matild, Széll Krisztián, Szabó Zoltán, Szemerszki Marianna